

Kjente personer uttaler seg

109858

RETTSOPPGJØRET med landssvikene har pågått siden høsten 1945, og de fleste og største sakene har etter hvert funnet sin avgjørelse ved domstolene. Selv om våre myndigheter ikke kan si noe bestemt om når rettsapparatet har avviklet den siste saken av denne art, øyner man trass i alt slutten på et av de bedrøveligste avsnitt av vår historie. Diskusjonen om hvordan domte landssvikere mest hensiktsmessig skal få adgang til å vende tilbake til samfunnet er torlengs i gang, og mann og mann imellom drøftes også muligheten av å innrømme dem et mer eller mindre omfattende amnesti.

Det ligger i sakens natur at den benådningsrett Kongen utøver i statsråd bare kan komme til begrenset anvendelse. Dette rettsinstituttet er nemlig i alt vesentlig motivert av barmhjertighets- og rettferdighetshensyn overfor den enkelte lovovertreder. Amnestiet derimot søker sin begrunnelse i offentlige hensyn, det er samfunnsmessige grunner som i visse høye krever at glemselens slør trekkes over tidligere begåtte straffbare handlinger og at veien åpnes for samforståelse og fellesskap i hele folket. Et vedtak av denne art kan bare treffes av Stortinget, formentlig i lovs form.

Om forholdene i et samfunn har forandret seg så radikalt at behovet for amnesti er oppstått vil ikke alltid være så lett å fastslå. På grunnlag av den diskusjon som foregår om dette problemet, har vi funnet å burde rette følgende tre spørsmål til en rekke framtrepende personer:

1. Mener De at domte landssvikere bør gis amnesti?
2. I så fall, fra hvilket tidspunkt?
3. Hvor omfattende bør et slikt amnesti være?

Professor Frede Casberg:

DET kan etter min mening ikke være tale om å gi et almennelig amnesti i dag for alle som er dømt for landssvik. Amnesti kan heller ikke gis i dag for alle de «små» landssvikere, — selv ikke for dem som bare har det passive medlemskap å svare for. Et slikt generelt amnesti i dag ville virke som en desavouering av rettsoppgjøret. Og dette ville være både rettslig og politisk uforsvarlig. Vel kan det reises innvendinger mot visse punkter i rettsoppgjøret. For min del har

har innført og opprettholder dødsstraffen. Enkelte av de høyesterettsdommer som er avsagt i grunnlovsspørsmål, er jeg heller ikke enig i. Det gjelder anvendelsen av bestemmelsen fra desember 1944 om NS-medlemmenes erstatningsansvar, og anordningen av mai 1945 om dødsstraff for tyske krigsforbrytere. (I begge tilfelle fant høyesterett at reglene kunne anvendes for hele okkupasjonstiden.) Det er også ytterst uheldig at oppgjøret for det økonomiske landssvik skal måtte bygges på så skjønnsmessige og usikre avgrensninger av det straffbare område, at der skapes en følelse av vilkårlighet fra statens side.

Men i hovedsaken hviler likevel rettsoppgjøret på et grunnlag som holder, både rettslig og moralsk. Medlemskap i NS og samarbeid med fienden var landssvik allerede etter den strenge lovgivning om forræderi som vi hadde i straffeloven før krigen. Og det forekommer meg å være riktig og betydningsfullt at det standpunkt slås fast — og opprettholdes for framtiden — at det er en alvorlig forbrytelse å slutte seg til fienden i krig. Det er landets lovlige statsmakter, og de alene, som avgjør om landet skal ta krigen og dens byrder på seg. Den enkelte borger kan ikke gjøre seg til dommer over staten her. Gjør han det, lider han iallfall ingen urett om han må ta lovens konsekvenser av sitt opprør.

ga inn for noe generelt amnesti i dag. Men én gang, etter at rettsoppgjøret er avsluttet, tror jeg nok at et vidtrekkende amnesti må komme. Jeg håper at forutsetningene for et slikt amnesti må vise seg å være til stede i en ikke altfor fjern framtid. En av forutsetningene er at de domte landssvikere har fått en dypere innsikt i de nasjonale verdier og de rettslige grunnsetninger som Norges kamp gjaldt, og som det også har vært rettsoppgjørets oppgave å verne om.

Frede Casberg

Mens en i alminnelighet har lite til overs for de gamle fangene, er det noe tragisk over den unge sagarbeider, Erling Johansen fra Glemmen. — Han er ikke fullt 20 år og meldte seg i 1943 til skijegerbataljonen på tysk-finsk side mot Russland. På dommarrens spørsmål svarer han fort og litt stakkåndet: Javel, nei vel, som om han skulde få en militær ordre. Han arbeidet i 1943 på Ørlandet, hvor han ble arrestert av Gestapo fordi han «var med på noe sabotasje». Siden satt han en tid på Falstad som fange og så der 18 nordmenn bli lenket sammen og skutt. Da han slapp ut meldte han seg, så utrolig det kan søres, til innsats i skijegerbataljonen.

Dommeren: Men hvoreldes kunde De finne på det når de visste hvorledes tyskerne var?

— Min bror hadde nettopp rømt til Sverige og min far kom da på Grini. Det ble sagt meg at han vilde slippe ut hvis jeg meldte meg til innsats for tyskerne, og det gjorde jeg. — Han var først i Tyskland på øvelse, og reiste deretter til Finnland, hvor han var i ett år og deltok i kampene. Han

uklart og vanskelig å fatte. — Gikk dette medlem inn i NS fordi han var redd for å miste stillingen sin. Synderregistret hans omfatter også våpenkurs på Eidanger og tjenestegjøring i Alarmenhet.

Av skraphandler Egill Bjarne Misværs forklaring går det fram at han har vært medlem av NS siden juli 1940 og av rikshirden siden 1941. I Glemmen lag av NS har han vært økonom og propagandaleder. Misvær var med på våpenøvelser i Holmestrand og hadde en kort stund pistol, men leverte den tilbake. Sin innmeldelse i NS begrunner han med at han vilde det beste for menneskene og ellers redde landet ved NS prektige program. At Norge var i krig med Tyskland hadde han aldri tenkt noe over. Tidligere hadde han aldri befattet seg med politikk og han understreket at han gikk inn i NS av ren idealisme og uegennytte, noen økonomisk vinning av det hadde han aldri hatt. At tyskerne anvendte tortur på Grini hadde han ikke kjennskap til, men han syntes det var rystende. Likeledes fordømte han i harde ord hirdens framferd i gatene. Han vilde melde seg ut flere ganger, men det var ikke råd å komme ut.

Arnulf Overland:

LANDSSVIKERNE deler jeg i fire kategorier:

1. De ansvarlige (folk i fremtredende, offentlig stilling eller med personlig autoritet).
2. Angivere og torturister.
3. Profitører.
4. Uansvarlige personer (frontkjempere og passive medlemmer av NS).

For de to første grupper er der ingen vei tilbake til samfundet, og amnesti bør derfor ikke komme på tale.

Profitører bør straffes på pungen, det er det eneste de forstår.

De uansvarlige bør amnesteres i den utstrekning og fra det tidspunkt, da de er i stand til å innpasse seg i samfundet. For manges, kanskje for de flestes vedkommende burde det kunne skje straks.

De asociale elementer blandt dem bør samfundet fremdeles ha i varetekt, men uten å øve nogen hevn mot dem.

Arnulf Overland

Professor dr. Arne Næss:

Spørsmål 1: Ja.

Spørsmål 2: Så snart som overhodet mulig.

Spørsmål 3: Forslag til noenlunde nøyaktig avgrensning er jeg ikke stand til å gi. Omtrentlig formulering: Alle dømte landssvikere med unntakelse av slike som ville bli rammet av sivil norsk straffelov (for underslag, ran, mord, etc.). Ved avgjørelse av tilfeller der sivil straffelov er brukt, skal det tas hensyn til om bruddene kan anses som utelukkende betinget av forfellede oppfatninger av den folkerettslige og forfatningsmessige tilstand som vi befant oss i fra 1940—45.

Kort og upresis antydning av motivene til et slikt amnestiforslag: Det er ikke noe som tyder på at vi ved fortsatt avstraffelse av landssvikere bevirker at disse eller andre grupper av befolkningen i framtidige situasjoner vil vise seg mer lojale overfor regjering eller majoritetens meninger enn hvis avstraffelsen opphørte. Fortsatt avstraffelse vil øke tendensen til aggressive handlinger og gjengjeldelse. Hverken spesial- eller generalpreventive hensyn taler mot amnesti.

De som ikke har fått stemplet landssviker på seg, har ikke maktet den moralske oppgave å påvirke og omgås landssvikere uten tegn på hat eller uvilje. Det blir til stadighet i det små eller i det store diskriminert overfor landssvikere på en måte som er uheldig for dissees gjenopptakelse i samfunnsorganismen. Vi er ikke modne til å «straffe» en befolkningsgruppe på over 50 000. Det er derfor meget uheldig at rettsapparatet gir folks diskriminatoriske handlinger et skær av berettigelse.

Straffeutmålingen har ikke greid å følge linier som er moralsk ansvarlige. Man har påberopt seg folkets rettsbevissthet og hva den ford-

Professor dr. O. Hallesby:

På Deres spørsmål svarer jeg følgende:

1. Ja, amnesti bør nå gis.
2. Da rettsoppgjøret har tatt og måtte ta så lang tid bør amnestiet gis straks.
3. Amnestiet bør etter min mening omfatte alle de NS-folk som er dømt for mindre forbrytelser. Men grensen mellom større og mindre forbrytelser har jeg ikke forutsetninger for å trekke.

Rettferdigheten har skjedd fyldest, nå må barmhjertigheten få ordet. Både offentlig og privat.

O. Hallesby

Generalsekretær Tormod Vågen:

1. Ja, — for rettferd og nåde må fylgjast overalt i tilværet. Arbeider rettferda åleine, må vår syndige ætt verta gjort til inkjes. Og arbeider nåden åleine, vert folket forsumpa. At det finst noko hjå oss som heiter amnesti, syner våre fedrars opne auga for denne livsviktige sida av all rettspraksis.

- I landssvikoppgjerdja har rettferda fått gjort si gjerning, men nåden har ikkje fått sin rett.
2. Difor bør det verta gjeve amnesti eller grid så snart råd er.
3. Våre dømande styremakter kan og må avgjera dette, men unge, villfarande idealistar må vel vera dei første som får amnesti

Tormod Vågen